

**ЭРЧИМ ХҮЧНИЙ ЯАМ
“10 АЙМГИЙН ТӨВИЙН
ДУЛААНЫ СТАНЦ БАРИХ ТӨСӨЛ”
ТӨСӨЛ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ НЭГЖ**

17040 Улаанбаатар хот, Хан-Уул дүүрэг,
Чингисийн өргөн чөлөө, Айбиз Стайлез Улаанбаатар,
Оффисын хэсэг, 7-р давхар. Утас: 7000 1196
Цахим шуудан: info-10aimag@energy.gov.mn

2022.12.14 № А/264
танай _____-ны № _____-Т

Хүсэлт хүргүүлэх тухай

БНСУ-ын “Экспорт Импорт” банкны хөнгөлөлтэй зээлийн санхүүжилтээр Архангай, Баянхонгор, Говь-Алтай, Говьсүмбэр, Дундговь, Завхан, Өвөрхангай, Сүхбаатар, Төв, Хэнтий аймгийн төвд иж бүрэн дулааны станц, дулаан дамжуулах шугам сүлжээ, дулаан дамжуулах төвийг барих төсөл хэрэгжиж байна.

Төслийн байгаль орчны нөлөөллийн нарийвчилсан үнэлгээний ажлыг “Эко трейд” ХХК гүйцэтгэж, тайланг 2019 оны 08 дугаар сарын 30-ний өдөр “Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээний мэргэжлийн зөвлөл”-ийн хурлаар батлуулсан байдаг.

Төсөл хэрэгжиж буй 10 аймгийн 2023 оны байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг Байгаль орчин, аялал жуулчлалын сайдын 2019 оны А/618 тоот тушаалаар батлагдсан “Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө боловсруулах, хянан батлах, тайлагнах журам”-ийн дагуу боловсруулсан төслийг үүгээр хүргүүлж байна.

Иймд энэхүү төлөвлөгөөний төслийг хүлээн авч, холбогдох хууль журмын дагуу шийдвэрлэж өгөхийг хүсье.

Хавсралт ... хуудастай.

Хүндэтгэсэн,

ЗОХИЦУУЛАГЧ

Ж.МЯГМАРСҮРЭН

000682

Агуулга

Оршил.....	1
Танилцуулга.....	3
1. Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний гол зорилт, хамрах хүрээ	6
2. Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө	7
3. Нөхөн сэргээлт, орчны тохижуулалтын төлөвлөгөө	14
4. Нүүлгэн шилжүүлэх, нөхөн олговор олгох төлөвлөгөө.....	15
5. Түүх соёлын өвийг хамгаалах төлөвлөгөө	16
6. Осол, эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөө.....	17
6.1 Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг	17
7. Орчны хяналт, шинжилгээний хөтөлбөр (ОХШХ)	21
8. БОМТ, түүний хэрэгжилтийг оролцогч, сонирхогч талуудад тайлагнах, хэлэлцүүлэх хуваарь	24

Хүснэгтийн жагсаалт:

Хүснэгт 2.1: Цэцэрлэг хотын дулаан хангамжийг сайжруулах төслийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний зардлын нэгтгэл	9
Хүснэгт 2.2: Байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөө.....	10
Хүснэгт 3.1: Дулааны станцын барилга байгууламжийн талбай	15
Хүснэгт 3.2: Нөхөн сэргээлт, орчны тохижуулалтын төлөвлөгөө	15
Хүснэгт 4.1: Нүүлгэн шилжүүлэх, нөхөн олговор олгох арга хэмжээний төлөвлөгөө	16
Хүснэгт 5.1: Түүх, соёлын өвийг хамгаалах төлөвлөгөө.....	17
Хүснэгт 6.1: Осол, эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөө.....	19
Хүснэгт 7.1: Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр.....	22
Хүснэгт 8.1: Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг нөлөөлөлд өртөгч оршин суугчид, оролцогч талуудад тайлагнах хуваарь	25

Зургийн жагсаалт:

Зураг 1: Монгол Улсын Засгийн газрын 2015 оны 459 дугаар тогтоол	2
Зураг 2: Төслийн байршил	5
Зураг 3: Аймгийн Засаг даргын газар эзэмшүүлэх захирамж, кадастрын зураг	5
Зураг 4: Цэцэрлэг хотод төлөвлөгдсөн шугам сүлжээний зураглал	15

Оршил

Монгол орон нь дэлхийн хамгийн хүйтэн орнуудын нэг бөгөөд одоо ашиглаж байгаа дулаан хангамжийн систем нь орон нутгийн иргэдийн ажиллаж, амьдрах нөхцлийг бүрдүүлэх чухал ач холбогдолтой боловч энэхүү төслийн зорилтот газар болох 10 аймгийн төвд байгаа дулаан хангамжийн тоног төхөөрөмж хуучирч муудсан бөгөөд дулаанаар хангах чадал нь хүрэлцэхгүй, байгаль орчинд гаргах хорт хаягдал өдрөөс өдөрт нэмэгдэж байгаа. Ийм ч учраас хэрэглэгчдийн зүгээс олон тооны гомдлууд ирдэг бөгөөд цаашид үргэлжлүүлэн, хэвийн ажиллуулах боломжгүй юм. Үүнд:

- Зуухны ашигт үйлийн коэффициент < 40%
- Ашиглалтын ажиллагаа болон чадал хангалтгүй
- Ахуйн хэрэглээний халуун усны систем шаардлага хангахгүй, огт байхгүй
- Байгаль орчны бохирдол маш их
- Ажиллах орчны нөхцөл муу
- Технологи бүрэн бус

Энэхүү 10 аймгийн төвд байгаа дулаан хангамжийн системийн хангалтгүй байдалтай холбоотойгоор Монгол Улсын Засгийн Газар энэ нөхцөл байдлыг сайжруулах бодлогын шийдвэр гаргаж, дараах бодлогын баримт бичгүүдэд зааж өгсөн байна.

- 10 аймгийн төвд шинээр дулааны станц болон дулааны шугам сүлжээ барих.
- Байгал орчинд ээлтэй зуухны технологи сонгон авч, аймаг бүрд байнгын ажиллагаатай дулааны станц барих.
- Дулааны станц ба дулааны шугам сүлжээг үр ашигтай ашиглах, үйлчилгээ явуулах нэгдсэн бодлого боловсруулах.

Архангай аймгийн Эрдэнэбулган сум нь Хангай нурууны өндөр, сүрлэг дархан цаазат Булган уулын өвөрт, хойд, урд Тамирын голын дунд далайн түвшнээс дээш 1695 метрийн өндөрт Булган, Ихтамир, Батцэнгэл, Цэнхэр сумдтай хиллэдэг. Эрдэнэбулган сум нь 6 баг, 5872 өрх, 21,6 хүн амтай, 330 аж ахуйн нэгж, байгууллагатай, нийслэл Улаанбаатар хотоос өрнө зүгт 480 километр зайд байрлана.

Цаг агаар. Архангайн нутаг их төлөв эх газрын эрс тэс уур амьсгалтай, жилд унах хур тундасны хэмжээ нийт нутгаар 300-400 мм, уулархаг царам газраараа 40 мм, дунджаар 348.0 мм хур тундас унадаг. Байгаль цаг уурын хувьд эрс тэс эх газрын уур амьсгалтай, өвөлдөө -28-40 градус хүртэл хүйтэрдэг, дулааны улиралд халуун нь 28-30 градус, салхины хурд 5-15 м/сек, заримдаа 34-45 м/сек хүрдэг.

Архангай аймгийн 2018 оны агаарын чанарын үзүүлэлт

SO ₂ Агууламж (мг/м ³)	1-р сар	2-р сар	3-р сар	4-р сар	10-р сар	11-р сар	12-р сар
	0.024	0.017	0.003	0.002	0.008	0.015	0.021
NO ₂ Агууламж (мг/м ³)	1-р сар	2-р сар	3-р сар	4-р сар	10-р сар	11-р сар	12-р сар
	0.023	0.019	0.015	0.012	0.012	0.012	0.024
CO Агууламж (мг/м ³)	1-р сар	2-р сар	3-р сар	4-р сар	10-р сар	11-р сар	12-р сар
	1.43	0.91	0.66	0.51	0.99	1.57	1.13

ЭДИЙН ЗАСГИЙН ХӨГЖЛИЙН ХАМТЫН АЖИЛДАГААНЫ САНГААС 2011-2015 ОНД
АВАХ ЗЭЭЛИЙН ТУХАЙ МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗАР, БҮГД НАЙРАМДАХ
СОЛОНГОС УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗАР ХООРОНДЫН ЕРӨНХИЙ
ХЭЛЭЛЦЭЭРИЙН ХҮРЭЭНД АВАХ ЗЭЭЛИЙН
АШИГЛАГДААГҮЙ ҮЛДЭГДЭЛ ХӨРӨНГӨӨР
ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ТӨСӨЛ

№	Төслийн нэр	Төсөвт өртөг (сая ам.доллар)
1	Улс, хот хоорондын нийтийн тээврийн үйлчилгээнд дэмжлэг үзүүлэх төсөл (300 автобус)	30.5
2	Ухаалаг боловсрол төсөл	20.0
3	Харгиа урьдчилсан цэвэрлэх байгууламжийг шинэчлэх төсөл	20.0
4	10 аймгийн төвийн дулааны станц барих төсөл	130.0
5	Архивын ерөнхий газрын цогцолбор барилгын тоног төхөөрөмж, техник хэрэгслийн хангалт төсөл	19.0
6	Шүүх шинжилгээний байгууллагын чадамжийг сайжруулах төсөл	13.5
7	Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх ерөнхий газрын цахим хяналтын систем байгуулах төсөл	9.5
8	Хууль сахиулах их сургуулийн төв байрны сургалтын лаборатори, тоног төхөөрөмж, техник хэрэгслийн хангалт төсөл	2.0
	Нийт	244.5

Зураг 1 Монгол Улсын Засгийн газрын 2015 оны 459 дугаар тогтоол

Танилцуулга.

Төслийн нэр: Монгол Улсын “10 аймгийн төвд дулааны станц барих” төсөл
Монгол Улсын Засгийн газрын 2015 оны 11 дүгээр сарын 23-ны өдрийн 459 дугаар тогтоолоор батлагдсан “Зээлийн ашиглагдаагүй үлдэгдэл хөрөнгөөр хэрэгжүүлэх төсөл тухай” хэсгийг үндэслэн Эрчим хүчний яамны “10 аймгийн төвийн дулааны станц барих төсөл”-ийг 2019 оны 04 дүгээр 23-ны өдөр байгуулсан.

Захиалагч: Эрчим хүчний яам

Зээлийн дугаар : MON-14

Хэрэгжүүлэх байгууллага: “10 аймгийн төвийн дулааны станц барих” төсөл хэрэгжүүлэх нэгж

Регистрийн дугаар: 8313628

Улсын бүртгэлийн дугаар: 9068001029

Утас: +976-70001189, 88077925

Хэрэгжүүлэгч байгууллага үйл ажиллагааны чиглэл:

“10 аймгийн төвийн дулааны станц барих”

Хэрэгжүүлэгч байгууллагын хаяг: Хан-Уул дүүрэг, 3 дугаар хороо, Чингисийн өргөн чөлөө, Засгийн газрын 14 байр,

Төслийн зорилго:

- Төвлөрсөн дулаан хангамжтай дулааны станц шинээр барих
- Дулааны станцын үр ашгийг дээшлүүлэх
- Өсөн нэмэгдэж буй хэрэгцээнд нийцүүлэн дулааны станцыг өргөтгөх
- Жилийн турш хэрэглээний халуун усаар тасралтгүй хангах
- Хэрэглэгчдийн сэтгэл ханамжийг сайжруулах
- Ажлын нөхцлийг сайжруулах

Төслийн зорилт: Монголын хэрэглэгчдийн амьдралын стандартыг дээшлүүлэх хүрээнд дараах зорилтуудыг тавьсан.

- Дунд болон урт хугацааны үр дүн

- Хүлэмжийн хийн ялгарлыг бууруулна.
- Үйлдвэрийн аваар ослыг бууруулна.
- Агаарын бохирдлыг бууруулна: SO_x / NO_x / Тоосонцор
- Ахуйн хэрэглэгчдийн дундах эрчим хүчний тэгш бус байдлыг арилгана.

- Богино хугацааны үр дүн

- Дулааны станцын ашиглалтын түвшин дээшилж, агаарын чанар сайжирна.
- Дулаан хангамжийг тасралтгүй явуулж, хүрэлцээ муутай газрууд үгүй болно.

- Ахуйн хэрэглэгчдийн аюулгүй байдал болон орчин сайжирна.

Төслийн зөвлөх үйлчилгээний гүцэтгэгчийн хувьд Монгол Улсын Засгийн газар, БНСУ-ын Экспорт-Импортын банк хоорондын байгуулсан Зээлийн гэрээний хүрээнд “10 аймгийн төвийн дулааны станц барих төсөл”-ийн зөвлөх үйлчилгээний гүйцэтгэгч “Кориан дистрикт хийтэнг инженеринг корпорэшн” -тай 2019 оны 07 дугаар сарын 31-ний өдөр ажил гүйцэтгэх гэрээ байгуулж, албан ёсоор зөвлөх үйлчилгээг эхлүүлсэн.

Төслийн байршил. Төсөл хэрэгжүүлэх талбай нь засаг захиргааны зорилтот 10 аймгийн төв хамаарагдана. Улаанбаатар хотоос 1000 гаруй км зайд орших аймгийн төвийн иргэдийн амьдрах, ажиллах орчин нөхцөлийг дээшлүүлэх төдийгүй дулааны станцын байгаль орчинд нөлөөлөх сөрөг нөлөөллийг бодитой бууруулах юм. Эдгээр хуучин төвийн хуучирч муудсан дулааны үйлдвэрлэх, хангах системийг төслөөр сайжруулж шинэчилнэ.

- Төв (Зуунмод)
- Дундговь (Мандалговь)
- Хэнтий (Чингис)
- Өвөрхангай (Арвайхээр)
- Говь-Алтай (Алтай)
- Завхан (Улиастай)
- Архангай (Цэцэрлэг)
- Баянхонгор (Баянхонгор)
- Говьсүмбэр (Чойр)
- Сүхбаатар (Баруун-Урт)

Төслийн хүрээнд хийгдэх нийт ажил 10 аймагт нэгэн зэрэг явагдана. Дулааны станцуудын геологийн судалгаа, талбайн төлөв байдлын судалгааг нарийвчилсан зургийн үед нэгэн зэрэг хийж гүйцэтгэнэ.

Зураг 2 Төслийн байршил

МОНГОЛ УЛС
АРХАНГАЙ АЙМГИЙН ЗАСАГ ДАРГЫН
ЗАХИРАМЖ

2013 оны 08 сарын 14 өдөр

Дугаар 2/378

Цахим

Газар эзэмшүүлэх тухай

Монгол Улсын Газрын тухай хуулийн 33 дугаар зүйлийн 33.1.1 дэх заалт, аймгийн 2013 оны газар зохион байгуулалтын төлөвлөгөөг үндэслэн Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуулийн 29 дүгээр зүйлийн 29.2 дахь хэсгийг удирдлага болгон ЗАХИРАМЖЛАХ нь:

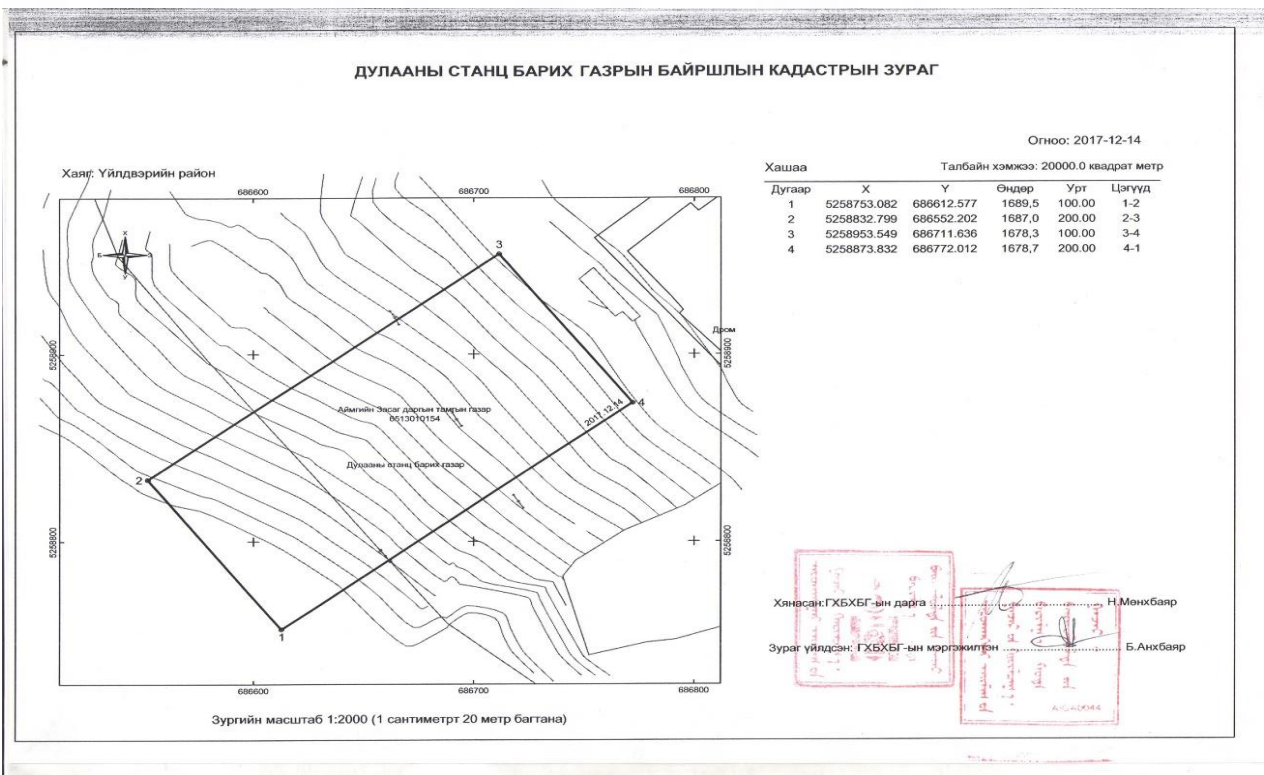
1. Эрдэнэбулган сумын 4 дүгээр багийн нутаг дэвсгэрт дулааны станц барих газрын хэмжээ, байршлыг зориулалт, хугацааг хавсралтаар баталсугай.

2. Шинээр олгогдсон газрыг кадастрын зурагт тусган, улсын бүртгэлд бүртгэхийг Газрын харилцаа, барилга хот байгуулалтын газар /Ч.Отгонжаргал/-т үүрэг болгосугай.

ЗАСАГ ДАРГА

Д.БАТ-ЭРДЭНЭ

Зураг 3 Аймгийн Засаг даргын газар эзэмшүүлсэн захирамж, кадастрын зураг

1. Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний гол зорилт, хамрах хүрээ

Архангай аймгийн төв Цэцэрлэг хотод баригдах 25 Гкал/ц хүчин чадалтай дулааны станц, 9,358 м шугам хоолой, 14 түгээх төвүүдийг барьж ашиглах төслийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний гол зорилтуудыг БОАЖЯ-ны 2019 оны 4 дүгээр сарын 3-ны өдрийн Цэцэрлэг хотын дулаан хангамжийг сайжруулах төсөлд хийсэн ерөнхий үнэлгээний дүгнэлтэд заасан шаардлагууд дээр үндэслэн тодорхойлсон. Мөн 2012 онд батлагдсан байгаль орчны багц хуулиуд тухайлбал, Байгаль орчныг хамгаалах тухай, Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээний тухай, Усны тухай, Ус бохирдуулсны төлбөрийн тухай, Хөрс хамгаалах, цөлжилтөөс сэргийлэх тухай, Ургамал хамгааллын тухай, Амьтны тухай, Агаарын тухай, Байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийн тухай болон 2017 онд батлагдсан Хог хаягдлын тухай зэрэг хуулиуд, түүнтэй холбогдон бусад хуулиудад орсон өөрчлөлтүүд ялангуяа аж ахуйн нэгж, байгууллагын байгаль хамгаалах талаар хүлээх үүргийг тусгасан болно.

Энэхүү төлөвлөгөөний зорилго нь тухайн төсөл хэрэгжих нутаг дэвсгэрийн байгаль орчныг хамгаалах, зүй зохистой ашиглах, бохирдлоос сэргийлэх, ерөнхий үнэлгээний зөвлөмжийн хэрэгжилтийг хангах, нөлөөллийн нарийвчилсан үнэлгээгээр тогтоосон сөрөг нөлөөллийг бууруулах, арилгах, урьдчилан сэргийлэх, төсөл хэрэгжих орчинд бий болж болзошгүй сөрөг үр дагаврыг хянах, илрүүлэх, байгаль орчныг хамгаалах талаар авч хэрэгжүүлж байгаа арга хэмжээнүүдийг төлөвлөх, хэрэгжилтийн үр дүнг тогтооход оршино. Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө нь байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөө, орчны хяналт-шинжилгээний хөтөлбөрөөс бүрдсэн.

2. Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө

2018 онд батлагдсан 10 аймгийн төвийн дулаан хангамжийг сайжруулах төслийн техник, эдийн засгийн үндэслэл, байгаль орчны төлөв байдлын үнэлгээ, ерөнхий үнэлгээний дүгнэлтэд үндэслэн байгаль орчны бүрдэл хэсэг бүрт тодорхойлсон сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх хугацаа, үндэслэл, баримтлан ажиллах дүрэм, стандартууд, зардлын хамт оруулав. Тус төлөвлөгөөг 2023 онд хэрэгжүүлэх ба хэрэгжилтийн үр дүн нь тухайн жилийн менежментийн төлөвлөгөөний биелэлтийн тайлангаар баталгаажин хянагдана.

Төслийн хувьд барилга угсралтын ажил 25.6 сар ашиглалтад хүлээлгэн өгөхөөр төлөвлөсөн тул нөхөн сэргээлт, орчны тохижилттой холбоотой ажлуудыг 2024 оноос хэрэгжүүлэх юм. Тус төслийн 2023 онд хэрэгжүүлэх БОМТ-ний нийт зардал 3,403,000 төгрөг бөгөөд шаардлагатай тохиолдолд уг зардал өсөж болно. Тухайн жилийн БОМТ-г барилгажилтын үе шатанд барилга угсралтын ажлын гүйцэтгэгч хэрэгжүүлнэ.

Хүснэгт 2.1: Цэцэрлэг хотын дулаан хангамжийг сайжруулах төслийн 2023 оны байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний зардлын нэгтгэл

№	Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ	Зардал, төг
1	Байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөө	2,753,000
2	Нөхөн сэргээлт, орчны тохижуулалтын зардал	-
3	Нүүлгэн шилжүүлэх, нөхөн олговор олгох арга хэмжээний төлөвлөгөө	-
4	Түүх, соёлын өвийг хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөө	-
5	Осол, эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөө	-
6	Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр	650,000
7	Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг нөлөөлөлд өртөгч оршин суугчид, оролцогч талуудад тайлагнах	-
Нийт дүн		3,403,000

Хүснэгт 2.2: Байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөө, 2023 он

Гол болон болзошгүй сөрөг нөлөөллүүд	Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээ	Сөрөг нөлөөллийн хамрах хүрээ	Хэмжих нэгж	Нэгжийн зардал (төгрөг)	Тоо хэмжээ	Нийт зардал (төгрөг)	Тайлбар /Үндэслэл/	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг, стандарт
НЭГ. ГАЗРЫН ГАДАРГА, ХЭВЛИЙД НӨЛӨӨЛӨХ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ ЧИГЛЭЛЭЭР								
Газрын гадарга бохирдох	Дулааны станцын барилгын ажлыг эхлүүлэхээс өмнө тус үнэлгээний тайлангийн хог хаягдлын хэсэгт заасны дагуу "Хог хаягдлыг дахин ашиглах, зайлуулах, устгах, төлөвлөгөө" боловсруулан үйл ажиллагаандаа мөрдөж ажиллах шаардлагатай. Дулааны станцын талбайн ойролцоо хог хаягдал түр хадгалах цэг байгуулан, хадгалах, төвлөрсөн хогийн цэг рүү тээвэрлүүлэх шаардлагатай.	Дулааны станцын барилгын ажилд ашиглах талбай	Удаа	-	Тогтмол	-	Хог хаягдлын менежментийн хэсэгт тусгасан.	Хог хаягдлын тухай хууль, 2017 он
	Барилгын ажилд ашиглаж байгаа тээврийн хэрэгслүүдийг тогтсон нэг зогсоолд байрлуулах, тээврийн хэрэгслийн үзлэг оношлогоог тогтмол хийж байх, тос масло асгарсан тохиолдолд хамгаалах, саармагжуулах арга хэмжээ авах	Барилгын ажлын үед ашиглаж байгаа зам, талбай	Удаа	-	Тогтмол	-	Хөрсний хэсэгт тусгасан.	-
Хэсгийн дүн								
ХОЁР.УУР АМЬСГАЛД НӨЛӨӨЛӨХ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ ЧИГЛЭЛЭЭР								
Дулааны станцаас жилд дунджаар 75,356 тн CO ₂ ялгарснаар агаар мандал дахь хүлэмжийн хийн агууламжийг нэмэгдүүлэх	Бүрэн шаталттай, өндөр үр ашигтай зуух ашиглахаар төлөвлөсөн.	Дулааны станцад					Үйл ажиллагааны зардалд тусгах	Уур амьсгалын өөрчлөлтийн үндэсний хөтөлбөр (УИХ-ын тогтоол 2011.01.06)
Хэсгийн дүн								
ГУРАВ. АГААРЫН ЧАНАРТ НӨЛӨӨЛӨХ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ ЧИГЛЭЛЭЭР								
Дулааны станцыг барих, түүхий эдийг зөөвөрлөх үйл ажиллагаанаас тоосжилт үүсэж, агаарын чанарт сөргөөр нөлөөлөх	Дулааны станцын барилгын ажлын үед үүсэх тоосжилтыг бууруулах зорилгоор замуудад тухай бүр усалгаа хийж байх	Дулааны станцын талбай, нүүрс тээвэрлэх зам	удаа	-	Тогтмол	-	Нэгж талбайг услах зардлыг тооцсон бодит үр дүнгээс үнийг тогтоох, мөн цаг уурын нөхцөл байдалтай	Монгол улсын Агаарын тухай хууль; MNS 4585:2016 (Агаарын чанарын стандарт-Техникийн ерөнхий шаардлага)

							уялдуулан арга хэмжээ авах тул шууд тооцох боломжгүй.	
Дулааны станцын барилгын ажлын үед болон ашиглалтын үед ашиглах техникүүдийн яндангаас агаар бохирдуулагч хий ялгарах	Ашиглаж байгаа техник хэрэгслүүдэд тогтсон хугацаанд хяналт хийх ба шаардлага хангахгүй байгаа төхөөрөмжүүдийг ашиглалтаас хасах	Дулааны станцын талбай, нүүрс тээвэрлэх зам	удаа	-	-	-	Агаарын бохирдлын төлбөрийн тухай хууль, 7.3. тогтооно.	Агаарын бохирдлын төлбөрийн тухай хууль

Хэсгийн дүн

-

ДӨРӨВ. ГАДАРГЫН УСАНД НӨЛӨӨЛӨХ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ ЧИГЛЭЛЭЭР

	ШТМ асгарсан тохиолдолд тархахаас сэргийлж зориулалтын шингээгч материал (spill kit)-ыг тээврийн хэрэгслүүдэд болон бусад шаардлагатай газруудад бэлэн байлгах	Тээврийн хэрэгслүүдэд болон бусад шаардлагатай газруудад				Хөрсний БОМТ-ийн зардалд тусгасан.		
Тээврийн хэрэгслээс ШТМ асгарах, дулааны станцын яндан, нүүрсний агуулах, үнс хадгалах байгууламжаас үүссэн тоос, дэгдэмхий үнсээр хөрсөн бүрхэвч бохирдож, улмаар хур тунадас орсон үед үерийн усаар дамжин гадаргын усыг бохирдуулж болзошгүй.	Үнс хадгалах байгууламж нь битүүмжлэл сайтай, үнсийг зориулалтын автоцистернд ачих технологитой байх	Үнс хадгалах байгууламж				Үйл ажиллагааны зардалд тусгах		
	Барилга байгууламжийн нарийвчилсан зураг төсөл боловсруулах үед мэргэжлийн байгууллагаар үерийн судалгаа хийлгэх, үерийн хамгаалалтын далангийн зураг, төсөл боловсруулах, барих ажлыг зөвхөн тусгай зөвшөөрөл бүхий мэргэжлийн байгууллагаар гүйцэтгүүлэх шаардлагатай.	Дулааны станцын талбай				Шууд тооцох боломжгүй. Зураг төсөл боловсруулах ажил хийгдсэний дараагаар нарийвчлан тодорхойлох	Ус зайлуулах шуудууны зураг, төсөл боловсруулах, барих ажлыг зөвхөн тусгай зөвшөөрөл бүхий мэргэжлийн байгууллагаар гүйцэтгүүлэх шаардлагатай (Усны тухай хууль, 32.1).	Усны тухай хууль, 32.1

Хэсгийн дүн

-

ТАВ. ГАЗРЫН ДООРХ УСАНД НӨЛӨӨЛӨХ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ ЧИГЛЭЛЭЭР

Барилгын ажлын үед ашиглагдах техник тоног төхөөрөмжөөс алдагдсан шатах, тослох материал угаагдаж, хур борооны үерийн усаар, зөөгдөн хөрсөн бүрхэвч бохирдох, улмаар гадаргын болон газрын доорх усны чанар, найрлагад нөлөөлж болзошгүй.	Газрын гадарга болон хөрсөн бүрхэвчинд авах арга хэмжээг хэрэгжүүлэх	Дулааны станцыг барьж ашиглах	м ³ /төг	-		Үйл ажиллагааны зардалд тусгасан.	-	Усны тухай хууль, 2012: Байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийн тухай хууль, 2012
Дулааны станцын үйл ажиллагаанд цагт 98.5 м ³ , хоногт 2364 м ³ , жилд 862,860 м ³ , 5 жилд 4,314,300 м ³ усыг технологийн хэрэгцээнд ашиглах урьдчилсан тооцоолол гарсан байна. Энэ хэмжээгээр газрын доорх усны нөөцөд нөлөөлнө.	Технологийн хэрэгцээнд ашиглаж байгаа усны хэрэгцээг багасгахын тулд усыг үр ашигтай хэрэглэх ба усны хэрэглээ багатай техник технологийг сонгон ашиглах	Дулааны станцыг барьж ашиглах	-	-		Үйл ажиллагааны зардалд тусгасан.	-	Усны тухай хууль, 2012; Байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийн тухай хууль, 2012

Хэсгийн дүн

ЗУРГАА. ХӨРСӨН БҮРХЭВЧИД НӨЛӨӨЛӨХ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ ЧИГЛЭЛЭЭР

Дулааны станц, дулаан дамжуулах шугам болон дулаан дамжуулах төвүүдийг барих явцад нийт 4.19 га талбайгаас нийт 1.6 тн ялзмагийн нөөц бүхий 4193 м ³ үржил шимт хөрс хуулагдаж, эвдэрнэ.	Барилгын ажил эхлэхийн өмнө эвдэгдэх талбайн шимт хөрсийг 0.2 метр зузаантайгаар хуулан авч дулааны станцын эзэмшил газарт шимт хөрсний овоолгын талбайд хадгалан, нөхөн сэргээлтийн ажилд эргүүлэн ашиглана.	Дулааны станц, дулаан дамжуулах төвүүд болон дулааны шугам хоолойг барих явцад эвдрэх 4.19 га талбай, түүний орчим				Үйл ажиллагааны зардал	(120,000)	MNS 5916:2008 (Газар шорооны ажлын үед үржил шимт хөрс хуулалт, хадгалалт)
	Шимт хөрсний овоолгыг нөхөн сэргээлтэнд ашиглахаас өмнө дээж авч шинжлүүлсэний дараагаар ашиглана.	Үржил шимт хөрсний овоолго	Төг/удаа	40,000	3	Зардлыг ОХШХ-т багтаасан.		

Тээврийн хэрэгслүүд болон ШТС-аас ШТМ асгарсан тохиолдолд орчны хөрсөн бүрхэвчийг бохирдуулж болзошгүй.	ШТМ шингээх зориулалтын материал (Spill Station Oil & Fuel Spill Kit)-ыг бэлэн байлгаж ШТМ асгарсан тохиолдолд ашиглан тархалтыг хязгаарлах	Тээврийн хэрэгслүүд, бусад хэрэгцээтэй газруудад	Төг/жил	400,000	5	(2,000,000)	Үйл ажиллагааны зардал	Асгаралтыг шингээж авах иж бүрдэл (spill kit)	https://www.spillsupplies.com.au/oil-spill-kits-c18
	Тээврийн хэрэгслүүдийг зөвхөн засвар үйлчилгээний газарт урсгал засварыг хийлгэнэ.	Барилгын болон ашиглалтын үед ашиглаж байгаа бүх тээврийн хэрэгслүүд			5		Үйл ажиллагааны зардал		
	Дулааны станцын гадна тээврийн хэрэгслүүдийн авто зогсоолыг хатуу хучилттай болгоно.	Автомашин зогсоол					Үйл ажиллагааны зардал		
Барилгын материал, тоног төхөөрөмжүүдийг тээвэрлэх, барилгын ажлын явцад олон салаа зам үүсэж, хөрсөн бүрхэвч эвдэрч болзошгүй.	Дулааны станцын барилга байгууламжуудыг барих явцад болон барьж дууссаны дараагаар түүний орчмын эвдэрсэн талбайг нөхөн сэргээнэ.	Дулааны станцын барилга байгууламжуудын орчим			5	(3,000,000)	Нөхөн сэргээлт, орчны тохижуулалтын хэсэгт багтсан.		Хөрс хамгаалах цөлжилтөөс сэргийлэх тухай хууль"-ийн 7.2.3 барилга байгууламж барьж буй иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллага нь барилгын ажлын явцад болон дууссаны дараа эвдэрсэн газрын хөрсийг нөхөн сэргээх
	Барилгын материал, тоног төхөөрөмжүүдийг зөөвөрлөх тээврийн хэрэгслүүд авто замын нэгдсэн сүлжээгээр зорчино. Шинээр түр замууд үүссэн тохиолдолд хааж байгалийн аясаар нөхөн сэргэх нөхцөлийг бүрдүүлнэ.	Шинээр үүссэн түр авто замууд	Төг/жил	500,000	3	1,500,000	Үйл ажиллагааны зардал		
Хэсгийн дүн -									
ДОЛОО. АМЬТНЫ АЙМАГТ НӨЛӨӨЛӨХ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ ЧИГЛЭЛЭЭР									
Барилгажилтын үе: Жижиг хөхтөн амьтад, тэдгээрийн нүх, оромж нөлөөлд өртөж болзошгүй.	Барилгажилтын явцад амьтад устахаас урьдчилан сэргийлж, газар хөндөлтийн өмнө амьтад өртөх эсэхийг шалгах, амьтдыг эрсдэх орчноос үргээж холдуулах	Дулааны станц, 9,358 м шугам хоолой, дулаан дамжуулах 14 төвийг байгуулахад өртөх 4.19 га талбай	Төг/удаа		Гүйцэтгэгчийн үйл ажиллагааны зардалд тусгагдана.	Тухай бүрт нь	Гүйцэтгэгчийн үйл ажиллагааны зардалд тусгагдана.	-	Архангай аймгийн Цэцэрлэг хотод дулааны станц, дулаан дамжуулах нэгдүгээр хэлхээний шугам хоолой барьж ашиглах төслийн БОННУ,
Барилгажилтын үед ухсан нүх, шуудуу зэрэгт амьтад унаж эрсдэж болзошгүй (ялангуяа шөнийн идэвхтэй)	Барилгажилтын үед ухсан нүх, шуудуу зэргийг тухай бүрд нь хааж, аюулгүй болгох	Төслийн талбай, түүний орчимд тохиолдож болзошгүй амьтад, ялангуяа	Удаа		Гүйцэтгэгчийн үйл ажиллагааны зардалд тусгагдана.	Тухай бүрт нь	Гүйцэтгэгчийн үйл ажиллагааны зардалд тусгагдана.		Архангай аймгийн Цэцэрлэг хотод дулааны станц, дулаан дамжуулах нэгдүгээр хэлхээний шугам хоолой

амьтад).	шөнийн идэвхтэй амьтад							барьж ашиглах төслийн БОННУ,
----------	------------------------	--	--	--	--	--	--	------------------------------

Хэсгийн дүн

НАЙМ. ФИЗИК БОХИРДОЛ, ДУУ ШУУГИАНААС ҮЗҮҮЛЭХ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ ЧИГЛЭЛЭЭР

Барилгын ажлын үйл ажиллагаанд ашиглагдах машин техник, тоног төхөөрөмжүүдээс дуу шуугиан үүсэж, төслийн ажилчдын эрүүл мэндэд нөлөөлж болзошгүй.	Үйл ажиллагааны явцад ашиглагдах техник хэрэгслүүдээс гарах дуу шуугианы түвшинг тухайн техник хэрэгслийн үйлдвэрээс зааж өгсөн дуу шуугианы техникийн үзүүлэлтээс хэтрүүлэхгүй байх	Дулааны станцын талбай	-	-	-	-	Үйл ажиллагааны зардал	MNS 4585: 2016 (Агаарын чанар. Техникийн ерөнхий шаардлага)
---	--	------------------------	---	---	---	---	------------------------	---

Хэсгийн дүн

ЕС. НИЙГЭМ, ЭДИЙН ЗАСАГТ НӨЛӨӨЛӨХ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ ЧИГЛЭЛЭЭР

Дулаан хангамжийн үйлчилгээ үзүүлж буй компанид ажиллаж буй ажилчид ажилгүй болох	Ажилгүй болох хүмүүсийг зохих сургалтад хамрагдуулж шинээр баригдах дулааны станцад ажиллуулах; Өөр ажлын байранд зуучлах, дэмжлэг үзүүлэхэд анхаарах	Дулаан хангамжийн компанид ажиллаж буй нийт ажилчид	-	-	-	-		МУ-ын 1999 оны 5 сарын 14-нд батлагдсан "Хөдөлмөрийн тухай" хууль МУ-ын 2008 оны 5 сарын 22-нд батлагдсан "Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн тухай" хууль МУ-ын 2011 оны 6 сарын 17-нд батлагдсан "Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих тухай" хууль
Төслийн хүрээнд дулааны эрчим хүчний салбарт ажиллаж буй эмзэг бүлэгт хамаарагдах хүмүүсийн (өрх толгойлсон эцэг эхчүүд, хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд, амжиргааны түвшин доогуур өрх гэр бүлүүд) орлогын эх үүсвэр буурах, санхүүгийн дарамтад орох	Ажилгүй болох хүмүүсийг дахин ажлын байраар хангах, шинээр ажилд зуучлах эсвэл ур чадварыг нэмэгдүүлэх сургалтад хамрагдуулж ажилд ороход дэмжлэг үзүүлэх тал дээр анхаарах	Дулаан хангамжийн компанид ажиллаж буй ажилчид	-	-	-	-		МУ-ын 2012 оны 1 сарын 19-нд батлагдсан "Нийгмийн халамжийн тухай" хууль МУ-ын 2012 оны 1 сарын 19-нд батлагдсан "Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний эрхийн тухай" хууль МУ-ын 2011 оны 6 сарын 17-нд батлагдсан "Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих тухай" хууль МУ-ын 1999 оны 5 сарын 14-нд батлагдсан "Хөдөлмөрийн тухай" хууль

МУ-ын 2008 оны 5 сарын
22-нд батлагдсан
"Хөдөлмөрийн аюулгүй
байдал, эрүүл ахуйн
тухай" хууль

Аймгийн төвийн гэр хорооллууд дулааны шугам хоолойнд холбогдохгүй байх	Аймгийн төвийн гэр хорооллыг дулааны шугам хоолойнд холбох ажлыг төлөвлөх	Аймгийн төвийн гэр хороололд оршин суугаа өрхүүд, үйл ажиллагаа явуулж буй аж ахуйн нэгжүүд	-	-	-	-	
Хэсгийн дүн						-	
АРАВ. ХОГ ХАЯГДЛЫН МЕНЕЖМЕНТ							
Ахуйн хатуу хог хаягдлаар бохирдох	Хог хаягдлыг ангилан ялгаж, шаардлага хангасан хогийн цэг байгуулан түр хадгалах	Дулааны станцын барилгын ажлын үед болон ашиглалтын үе шатанд	Тн/жил	25000	12.53	1,253,000	Хог тээврийн зардал
Хэсгийн дүн						1,253,000	
Байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөөний нийт зардал 2023 он						1,253,000	

3. Нөхөн сэргээлт, орчны тохижуулалтын төлөвлөгөө

Дулааны станц, нүүрс хадгалах байгууламж, харуулын байр зэргийг байгуулахад 0.38 га, 14 түгээх төвийг шинээр барихад 0.063 га, дулаан дамжуулах 9,358 метр (4 м өргөн) шугам хоолойг суурилуулахад 3.74 га буюу нийт 4.19 га талбайд дулааны станцын барилга байгууламж, шугам хоолой баригдана (Хүснэгт 3.1).

Хүснэгт 3.1: Дулааны станцын барилга байгууламжийн талбай

Барилгын нэр	Бүтэц	Хэмжээ (м)	Талбайн хэмжээ (м ²)	Талбайн хэмжээ (га)
Дулааны станцын байгууламж	Төмөр	42 x 47	1974	0.197
Нүүрс хадгалах байгууламж		34 x 53	1802	0.180
Харуулын байгууламж 1	Бетонон	4.5 x 4	18	0.002
Харуулын байгууламж 2		3.5 x 2.5	8.75	0.001
Түгээх төв (14 ш)	Бетонон	7 x 9 (2 газар)	126	0.013
		7 x 6 (12 газар)	504	0.050
Дулаан дамжуулах шугам хоолой		9358 м урт, 4 м өргөн	37432	3.7432
Хөрс хуулалт хийх талбай, га				4.19

Хөрс хамгаалах, цөлжилтөөс сэргийлэх тухай хуулийн 7.2.3¹-т заасны дагуу барилгын ажлын явцад болон дууссаны дараа нөлөөлөлд өртсөн газрыг тэгшилж, дулааны станцын барилга хоорондын талбайг тохижуулан, ургамал ургах нөхцөлийг бүрдүүлэхээс гадна явган хүний зам болон автозамыг хатуу хучилттай болгох шаардлагатай. Нөхөн сэргээлт орчны тохижуулалтаар гүйцэтгэх ажил, баримтлах стандарт, хэрэгжүүлэх хугацаа, холбогдох зардал зэргийг төлөвлөн Хүснэгт 3.2-т үзүүлэв.

Хүснэгт 3.2: Нөхөн сэргээлт, орчны тохижуулалтын төлөвлөгөөг 2024 онд хэрэгжүүлнэ.

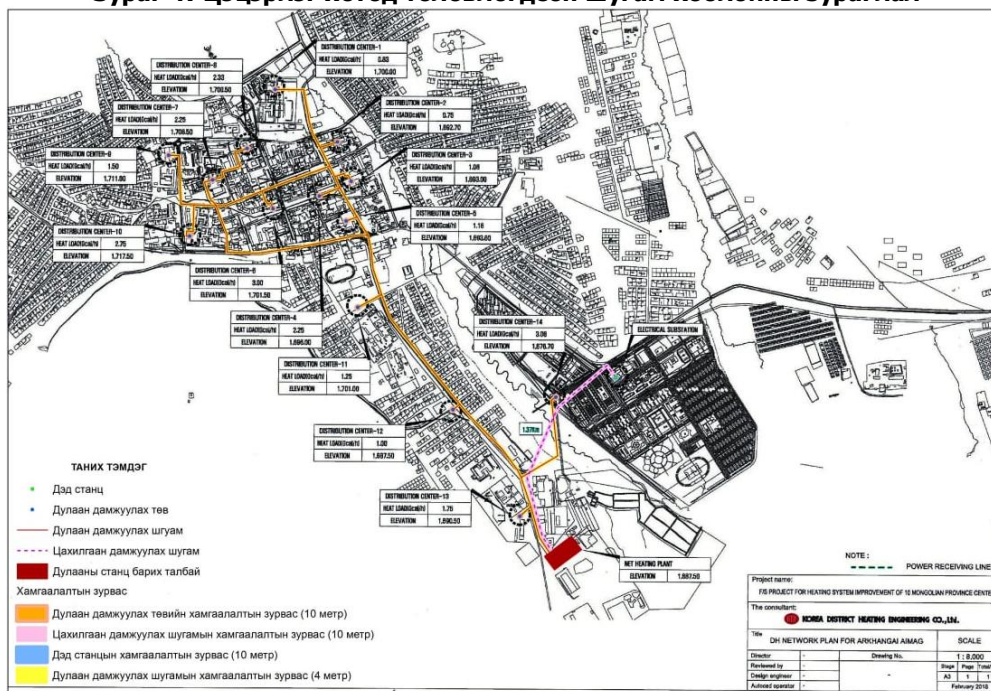
Нөхөн сэргээлтийн зорилт	Нөхөн сэргээлтийн арга хэмжээ	Арга хэмжээний хамрах хүрээ	Нэгжийн зардал, төг	Нийт зардал, төг	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж	Баримтлах стандарт аргачлал
Дулааны станцын барилгажилтын үйл ажиллагааны үед нөлөөлөлд өртсөн газрын хөрсийг бэхжүүлж, үржил шимийг нь сайжруулж, хүрээлэн буй орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах, 2023 оноос хэрэгжүүлэх.	Шимт хөрсөөр хучих талбайн хөрсийг түрж, тэгшлэх	Шимт хөрсөөр хучих талбай	600,000	1,800,000	2024 онд барилгажилтын хугацаанд	MNS 5914:2008 (Байгаль орчин. Газрын нөхөн сэргээлт. Нэр томъёо, тодрхойлолт); MNS 5916:2008 (Байгаль орчин. Газар шорооны ажлын үед үржил шимт хөрсийг хуулах, хадгалах); MNS 5918:2008 (Байгаль орчин. Эвдэрсэн газрыг ургамалжуулах. Техникийн ерөнхий шаардлага)
	Хучсан шимт хөрсийг тараан, тэгшилж, байгалийн нөхөн ургалтыг дэмжих	Шимт хөрсөөр хучигдсан талбай	400,000	1,200,000	2024 онд барилгажилтын хугацаанд	
Нийт зардал, төг				3,000,000	/2024 он/	

¹ Хөрс хамгаалах, цөлжилтөөс сэргийлэх тухай хуулийн 7.2.3. барилга байгууламж барьж буй иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллага нь барилгын ажлын явцад болон дууссаны дараа эвдэрсэн газрын хөрсийг нөхөн сэргээх

4. Нүүлгэн шилжүүлэх, нөхөн олговор олгох төлөвлөгөө

10 аймгийн дулаан хангамжийг сайжруулах төслийн хүрээнд Архангай аймгийн Цэцэрлэг хотод шинээр дулааны станц, дулаан дамжуулах төвүүд, дулаан болон цахилгааны шугам хоолойг байгуулна. Төслийн нөлөөлөлд 1 дүгээр хэлхээний шугам, төлөвлөгдсөн дулаан дамжуулах төвүүд, дулааны станцын ойр орчимд оршин сууж буй айл өрхүүд, үйл ажиллагаа явуулж буй аж ахуйн нэгжүүд хамрагдана.

Зураг 4: Цэцэрлэг хотод төлөвлөгдсөн шугам хоолойны зураглал

Судалгааны хүрээнд тус аймагт дулааны станцын төсөлтэй холбоотой нүүлгэн шилжүүлэх, нөхөн олговор олгох айл өрх, хувь хүн, аж ахуйн нэгж байхгүй болно. Гэвч төслийн хэрэгжилтийн явцад төслийн хэрэгжилттэй холбоотой үүссэн санал гомдлыг журмын дагуу шийдвэрлэх шаардлагатай.

Төслийн хэрэгжилттэй холбоотойгоор хувь хүн, аж ахуйн нэгжийн эзэмшил газраар дайран өнгөрөх тохиолдолд, шугам хоолойг байгуулах явцад Монгол улсын Засгийн газрын 1996 оны 120 тогтоолоор баталсан “Эрчим хүчний шугам сүлжээг хамгаалах дүрэм”-ийг баримтлах бөгөөд холбогдох нөхөн олговрыг Эдийн засгийн Хөгжлийн Хамтын ажиллагааны Сангийн Аюулгүй ажиллагааны бодлогыг баримтлан зохицуулна.

Хүснэгт 4.1: Нүүлгэн шилжүүлэх, нөхөн олговор олгох арга хэмжээний төлөвлөгөө

Нөлөөлөлд өртөх иргэд	Нүүлгэн шилжүүлэх арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар, хэмжээ	Нэгжийн өртөг	Нийт зардал	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж	Баримтлах стандарт, аргачлал
Дулаан хангамжийг сайжруулах төсөлтэй холбоотой нүүлгэн шилжүүлэх, нөхөн олговор олгох айл өрх, хувь хүн, аж ахуйн нэгж байхгүй.	Төслийн хэрэгжилтийн явцад төслийн хэрэгжилттэй холбоотой үүссэн санал гомдлыг журмын дагуу шийдвэрлэх	Цэцэрлэг хотын иргэд	Нүүлгэн шилжүүлэх, нөхөн олговор олгох айл өрх, хувь хүн, аж ахуйн нэгж байхгүй.		2023 онуудад	МУ-ын ЗГ-ын 1996 оны 120 дугаар тогтоолоор баталсан “Эрчим хүчний шугам сүлжээг хамгаалах дүрэм” Эдийн засгийн Хөгжлийн Хамтын ажиллагааны Сангийн Аюулгүй ажиллагааны

Нөлөөлөлд өртөх иргэд	Нүүлгэн шилжүүлэх арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар, хэмжээ	Нэгжийн өртөг	Нийт зардал	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж	Баримтлах стандарт, аргачлал
-----------------------	-------------------------------	----------------------------	---------------	-------------	--------------------------------	------------------------------

бодлого

5. Түүх, соёлын өвийг хамгаалах төлөвлөгөө

Монгол улсын Соёлын өвийг хамгаалах тухай хууль болон ЮНЕСКО-гоос баталсан олон улсын эрх зүйн актуудад соёлын төрөл зүйл, соёлын өвийг хамгаалахтай холбоотой дараах асуудлуудыг тусгасан байдаг. Үүнд:

- 1972 онд баталсан “Дэлхийн соёлын болон байгалийн өвийг хамгаалах” тухай конвенц;
- 2001 онд баталсан “Соёлын төрөл зүйлийн тухай” тунхаглалд соёлын өв, түүний төрөл зүйл нь бүх хүн төрөлхтний өв хөрөнгө бөгөөд өнөө үе болон хойч үеийн ашиг сонирхлын үүдснээс тэдгээрийг хүлээн зөвшөөрч, хадгалж хамгаалах тухай заасан байна.
- Монгол улсын Үндсэн хуулийн 1 дүгээр бүлгийн 7.1-д “Монголын ард түмний түүх, соёлын дурсгалт зүйл, шинжлэх ухаан, оюуны өв төрийн хамгаалалтад байна” гэж заасан.
- Монгол улсын Соёлын өвийг хамгаалах тухай хуулийн 27.8-д хот суурин, барилга байгууламж барих, шинээр зам тавих, усан цахилгаан станц байгуулах, газар тариалан эрхлэх, ашигт малтмалын хайгуул хийх, ашиглах зэрэг аж ахуйн үйл ажиллагаа явуулахад зориулан газар олгохоос өмнө палеонтологи, археологи, угсаатны мэргэжлийн эрдэм шинжилгээний байгууллагаар урьдчилан хайгуул, судалгаа хийлгэж, дүгнэлт гаргуулна. 27.9-д урьдчилан хайгуул судалгаа хийлгэх, илэрсэн түүх, соёлын дурсгалыг авран хамгаалах ажилд шаардагдах зардлыг захиалагч хариуцна. 27.10-т урьдчилан хайгуул, судалгаа хийлгэж, дүгнэлт гаргуулаагүй нь газар эзэмшүүлэх шийдвэрийг хүчингүй болгох үндэслэл болно гэж заажээ.
- Палеонтологи, археологийн хайгуул, малтлага, судалгаа нь эрдэм шинжилгээний болон авран хамгаалах үндсэн чиглэлтэй байх бөгөөд соёлын биет өвийн судалгаа, шинжилгээг мэргэжлийн эрдэм шинжилгээний байгууллага хийнэ.

Дулаан хангамжийг сайжруулах төслийн хүрээнд төсөл хэрэгжих талбай нь улсын болон орон нутгийн бүртгэлтэй түүх соёлын дурсгалт газруудтай давхцалгүй. Тиймээс тус төслийн хэрэгжилтээс хотын түүх соёлын дурсгалт зүйлс, газруудад шууд нөлөөлөх сөрөг нөлөөлөл байхгүй. Харин барилгын ажлын явцад өмнө нь судалж тогтоож чадаагүй түүх, соёлын дурсгал илэрсэн тохиолдолд ажлыг зогсоож, холбогдох хууль журмын дагуу арга хэмжээ авах шаардлагатай.

Хүснэгт 5.1: Түүх, соёлын өвийг хамгаалах төлөвлөгөө

Нөлөөлөлд өртөх түүх соёлын өвүүд	Хамгаалах арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар, хэмжээ	Нэгжийн өртөг	Нийт зардал	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж	Баримтлах стандарт, аргачлал
Барилгажилтын үед газар шорооны ажил хийгдэх явцад өмнөх судалгаагаар илрээгүй, хөрсөнд хадгалагдан үлдсэн байж болзошгүй археологи, палеонтологи, түүх соёлын дурсгалт зүйлс нөлөөлөлд өртөж болзошгүй.	Барилгажилтын үед түүх, соёлын дурсгалын зүйлс илэрсэн тохиолдолд ажлыг зогсоож, холбогдох хууль журмын дагуу арга хэмжээ авах	Дулааны станцын талбай, дулааны дамжуулах төв, дулааны шугам хоолой, цахилгааны дэд станц, цахилгаан дамжуулах шугам		-	2023	Соёлын өвийг хамгаалах тухай хууль, 27.8, 27.9, 38.3-р зүйл
Нийт зардал, төг				-		

6. Осол, эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөө

Төслийн бүхий л үе шатанд тохиолдож болзошгүй осол, аюул, эрсдэлүүдийг урьдчилан тодорхойлж, түүнээс урьдчилан сэргийлэх, шаардагдах зардал, баримтлах стандартыг тусгав.

Осол, аюулыг эх үүсвэрээр нь дараах байдлаар ангилав. Үүнд:

- Үйлдвэрийн үйл ажиллагааны явцад үүсэх осол,
- Мэргэжлээс шалтгаалах өвчлөл, халдварт өвчин тархалтаас шалтгаалсан осол,
- Байгалийн гамшиг тохиолдох,
- Гал түймэр гарах,
- Хяналтаас гадуурх дэлбэрэлт үүсэх,
- Тээврийн хэрэгслийн осол гарах.

6.1 Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг

Монгол улсын хэмжээнд мөрдөгдөж буй химийн хорт болон аюултай бодистой холбоотой хууль тогтоомжуудыг биелүүлэх нь хүний эрүүл мэнд байгаль орчин, төслийн үйл ажиллагаанд учирч болзошгүй эрсдэлийг бууруулах, эдийн засгийн үр ашгийг нэмэгдүүлэх ач холбогдолтой. Химийн хорт болон аюултай бодистой холбоотой дараах хууль журмуудыг үйл ажиллагаанд мөрдөж ажиллана. Үүнд:

- Химийн хорт болон аюултай бодисын тухай хууль;
- Эрүүгийн хууль;
- Галын аюулгүй байдлын тухай хууль /шинэчилсэн найруулга/;
- Гамшгаас хамгаалах тухай хууль;
- Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн тухай хууль;
- Монгол Улсад ашиглахыг хориглосон химийн хорт болон аюултай бодисын жагсаалт;
- Монгол Улсад ашиглахыг хязгаарласан химийн хорт болон аюултай бодисын жагсаалт;
- Химийн хорт болон аюултай бодис экспортлох, импортлох, хил дамжуулан тээвэрлэх болон үйлдвэрлэх, худалдах журам, БОАЖСайд, ГХСайдын 2009 оны 11 дүгээр сарын 16-ны өдрийн 334/104 дүгээр хамтарсан тушаал;
- MNS 6458:2014 (Хөдөлмөрийн аюулгүй ажиллагаа, эрүүл ахуй. Химийн хорт болон аюултай бодис, бүтээгдэхүүний агуулах. Ерөнхий шаардлага);
- MNS 5029:2011 (Хөдөлмөрийн аюулгүй ажиллагаа, эрүүл ахуй. Химийн хорт болон аюултай бодисын шошго, анхааруулах тэмдэг);
- MNS 5566:2005 (Гал түймрээс хамгаалах. ААН, байгууллага, барилга, байгууламжид гал унтраах анхан шатны багаж хэрэгслийн зайлшгүй байх шаардлага, норм);
- MNS 4628:2013 (Шатахуун түгээх станц. Техникийн ерөнхий шаардлага);
- MNS 12.104-94 (Хөдөлмөр хамгааллын стандартын систем);
- MNS 5105:2001 (Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал. Үйлдвэрлэлийн эрүүл ахуй. Эрүүл ахуйн хамгаалалтын бүсийн хэмжээ, ерөнхий шаардлага);
- MNS 4747:1999 (Химийн технологи. Химийн үйлдвэрийн бүтээгдэхүүн. Аммиакийн шүү. Техникийн ерөнхий шаардлага).

Дулааны станцыг барьж, ашиглах төслийн 2023-2026 онд хэрэгжүүлэх "Осол, эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөө"-г дараах хүснэгтэнд нэгтгэн тусгав.

Хүснэгт 6.1: Осол, эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөө

Болзошгүй аюул, осол, сөрөг нөлөөлөл	Урьдчилан сэргийлэх, хамгаалах арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар, хэмжээ	Нэгж	Нэгжийн өртөг	Тоо хэмжээ	Нийт зардал, төг	Тайлбар	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж	Баримтлах стандарт, аргачлал
Гал түймэр	<p>1. Дулааны станцын талбайд гал түймрээс сэргийлэх боломжтой бүх арга хэмжээг авах</p> <p>2. Дараах эрсдэл бууруулах арга хэмжээг авах: -Нийт ажилчдыг гал унтраах сургалтад хамруулах, -Галын дохиолол, гал унтраагуур, гал унтраах хоолойг зохих газруудад байрлуулах, -Бүх ажлын талбайд галын дохиолол, аюулын гарцын (хэрэв тодорхой биш бол, жишээ нь ганц хаалгатай бол) байрлалыг заасан самбар байрлуулах; галын дохиолол, гал унтраагуур, гал унтраах хоолойд зөвшөөрөгдсөн тэмдэг тавьсан байх хэрэгтэй.</p> <p>3. Гал гарсан тохиолдолд: -Галаас яаралтай гарах -Химийн бодистой ажиллахад тэднийг хадгалах бүх зааврыг хатуу дагаж мөрдөх, тэдгээр бодисыг зохих газарт нь хадгалах -Гал түймрийн үед барилга байгууламж бүрт тохирох зааврыг ашиглах</p>	Төслийн бүх байгууламжуудад	Төгрөг	600,000 - гал унтраагуур (дугуйтай)	2	1,200,000	Үйл ажиллагааны зардал	2023-2026	Галын аюулгүй байдлын тухай хууль /шинэчилсэн найруулга/, 3 дугаар бүлэг Гамшгаас хамгаалах тухай хууль, 5 дугаар бүлэг
Хүний эрүүл мэнд муудах	Хүний эрүүл мэнд муудахад аймгийн эрүүл мэндийн нэгдсэн төвд хүргэх арга хэмжээг авна.	Төслийн бүх байгууламжуудад	Төгрөг	-	-	-	Үйл ажиллагааны зардал, цалингийн зардалд тусгагдсан.	2023-2026	Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн тухай хууль, 3, 4 дүгээр бүлэг

Болзошгүй аюул, осол, сөрөг нөлөөлөл	Урьдчилан сэргийлэх, хамгаалах арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар, хэмжээ	Нэгж	Нэгжийн өртөг	Тоо хэмжээ	Нийт зардал, төг	Тайлбар	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж	Баримтлах стандарт, аргачлал
Автомашин осол	Замын хөдөлгөөний аюулгүйн дүрмийг мөрдөөгүй тохиолдолд авах арга хэмжээний тухай бодлогыг боловсруулж, мөрдөж ажиллах, нэг буюу түүнээс олон автомашин хамарсан осол гарсан тохиолдолд компанийн даатгалын журмыг мөрдөнө. Ослын улмаас хүн бэртэж гэмтэх буюу нас барсан тохиолдолд урьд нь тогтоосон эмнэлгийн түргэн тусламжийн журмыг мөрдөнө. Гал түймэр гарвал галын журмыг мөрдөнө.	Төслийн түүхий эд тээвэрлэлтийн нэгжүүдэд		-	-	-	Үйл ажиллагааны зардалд тусгагдсан.	2023-2026	Гамшгаас хамгаалах тухай хууль, 5 дугаар бүлэг Аюулгүй ажиллагааны журам, Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн тухай хууль, 5 дугаар бүлэг, Замын хөдөлгөөний дүрэм, Замын аюулгүй байдлын тухай хууль /шинэчилсэн найруулга/, 3 дугаар бүлэг
Хэсгийн дүн							-		

7. Орчны хяналт, шинжилгээний хөтөлбөр (ОХШХ)

Орчны хяналт, шинжилгээний хөтөлбөр (ОХШХ) нь төслийн нөлөөллийн болон нөлөөлөлд өртөж болзошгүй бүс нутагт гарч болзошгүй өөрчлөлтүүдийг эрт тодорхойлох, сөрөг нөлөөллийг бууруулах үйл ажиллагааны үр дүнг илтгэх, авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээний үндэслэлийг боловсруулах, орон нутгийн захиргаа, хяналтын байгууллага, нутгийн оршин суугчдад байгаль орчин, амьдрах орчны өөрчлөлтийн талаар бодит мэдээлэл өгөх үндсэн зорилготой.

Байгаль орчны нөлөөллийн үнэлгээний журамд заасны дагуу (5.4 заалт) байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний салшгүй бүрэлдэхүүн хэсэг болох орчны хяналт-шинжилгээний хөтөлбөрийг төслийн бүх үе шатанд хэрэгжүүлнэ.

Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээний тухай хууль (2012)-ийн 9.7-д заасанчлан тус "Орчны хяналт-шинжилгээний хөтөлбөр"-т нөлөөлөлд өртөх болон өртөж болзошгүй байгаль орчны бүрдэл хэсгүүд, тэдгээрийн төлөв байдлыг тодорхойлох үзүүлэлтүүд, тэдгээрт хэмжилт, дээжлэлт хийх шинжилгээний аргууд, хяналтын цэгийн байршил, хяналт хийх хугацаа ба давтамжийг тодорхойлон оруулсан. Мөн уг ажлын хэмжээг хэмжих нэгж, нэгжийн үнэ, нийт зардал, баримтлах стандарт, аргазүй, аргачлалыг тусгав.

БОМТ болон ОХШХ-ийн хэрэгжилтийн тайланг заасан хугацаанд гаргаж төсөл хэрэгжиж буй нутаг дэвсгэрийн захиргаа, ойр орчмын нутаг дэвсгэр дэх иргэдэд танилцуулах тэдний саналыг нэгтгэн тусгах ажлыг зохион байгуулах, оролцогч болон сонирхогч талуудад мэдээллийг ил тод байлгах нь зүйтэй.

Цэцэрлэг хотын дулаан хангамжийг сайжруулах төслийн 2023 онд хэрэгжүүлэх орчны хяналт шинжилгээний зардал 650,000 төгрөг болно.

Хүснэгт 7.1: Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр /2023 он/

Хяналт шинжилгээ хийх үзүүлэлт	Хэмжигдэхүүний нэгж	Байршил	Хугацаа ба давтамж	Хяналт шинжилгээний ажлын хэмжээ	Нэгжийн зардал, төгрөг	Нийт зардал, төгрөг	Тайлбар	Баримтлах стандарт ба арга, аргачлал	Зөвшөөрөгдсөн дээд, доод утга
ГАЗРЫН ГАДАРГА ХЭВЛИЙ									
Газрын гадаргын төрх байдлын өөрчлөлт	Га	Дулааны станцын талбай	5 жилд 1 удаа	5 жилд 1 удаа	-	-	Хот суурины газрын төлөв байдал, чанарын улсын хянан баталгааны ажилд багтаах	Засгийн газрын 2003 оны 28 дугаар тогтоолын 1 дүгээр хавсралт Газрын төлөв байдал, чанарын улсын хянан баталгаа хийх журам	MNS 5850:2019 (Хөрсний чанар. Хөрс бохирдуулагч бодис, элементүүдийн зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээ) стандартад заасан үзүүлэлтийг хөрсний шинж чанарт тохируулан харьцуулах
Хэсгийн дүн						-			
АГААРЫН ЧАНАР, ДУУ ШУУГИАН									
Станцын талбай орчимд тоос тоосонцор хэмжих	мг/Нм ³	Зураг 7.1 дээр заасан мониторингийн цэгүүд дээр	2023-2024 онд, Сард нэг удаа (давтамж өөрчлөгдөж болно)	-	-	-	Станц өөрөө хяналтын багажтай болох	ДЭМБ-ын агаарын чанарын зөвлөмж, 2005	PM10: 100 PM2.5: 50
Хэсгийн дүн						-			
ХӨРСӨН БҮРХЭВЧ									
Хөрсний агро химийн үндсэн үзүүлэлтүүд (ялзмаг, хөдөлгөөнт фосфор, хөдөлгөөнт кали, кали)	Ялзмаг – хувь, хөдөлгөөнт фосфор – мг/100 г, хөдөлгөөнт кали – мг/100 г, карбонатын агууламж - хувь	Хөрс хуулах талбай болон шимт хөрсний овоолго	Хөрс хуулахын өмнө болон нөхөн сэргээлт хийхийн өмнө	3 удаа	50,000	150,000	Нөхөн сэргээлт хийхийн өмнө үржил шимт хөрсний овоолгоос 0-20 см гүнээс	MNS 3298:1990 (Байгаль хамгаалал. Хөрс. Шинжилгээний дээж авахад тавигдах ерөнхий шаардлагууд)	

Хяналт шинжилгээ хийх үзүүлэлт	Хэмжигдэхүүний нэгж	Байршил	Хугацаа ба давтамж	Хяналт шинжилгээний ажлын хэмжээ	Нэгжийн зардал, төгрөг	Нийт зардал, төгрөг	Тайлбар	Баримтлах стандарт ба арга, аргачлал	Зөвшөөрөгдсөн дээд, доод утга
урвалын орчин, цахилгаан дамжуулах чанар, карбонат)							дээжийг авна.		
Хөрсөн дэх хүнд металлууд Ag, Al, As, B, Ba, Be, Bi, Ca, Cd, Co, Cr, Cu, Fe, Ga, Hg, K, La, Mg, Mn, Mo, Na, Ni, P, Pb, S, Sb, Sc, Sr, Th, Ti, Tl, U, V, W, Zn	мг/кг	Тоосжилт үүсэх эх үүсвэрийн салхины доод хэсэгт агаарын чанарын хяналт шинжилгээний 2 цэгийн ойролцоо	Жилд нэг удаа	1 цэг	100,000	100,000	Хөрсний гадаргын 0-1 см гүнээс авна.	MNS 2305:1994 (Хөрс. Дээж авах, савлах, тээвэрлэх, хадгалах журам) MNS 5850:2019 (Хөрсний чанар. Хөрс бохирдуулагч бодис, элементүүдийн зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээ)	
Хэсгийн дүн						250,000			
УРГАМЛАН НӨМРӨГ									
-Ургамлын зүйлийн бүрдэл -Тусгаг бүрхэц -Нэн ховор, ховор, ашигт ургамал ургадаг эсэхийг шалгах -Ургамалжилтын төлөв байдлыг тодорхойлох	%	Хөрс хуулалт хийх талбай	Хөрс хуулалтын өмнө 1 удаа	1	400,000	400,000	барилгажилтын хугацаанд	Ургамлын бичиглэл хийх ерөнхий арга зүй	Цэцэрлэг хотын дулаан хангамжийг сайжруулах төслийн БОТБҮ-ний тайлан, 2019
Хэсгийн дүн						400,000			
Нийт зардал						650,000			

8. БОМТ, түүний хэрэгжилтийг оролцогч, сонирхогч талуудад тайлагнах, хэлэлцүүлэх хуваарь

Цэцэрлэг хотын дулаан хангамжийг сайжруулах төслийн БОМТ-г барилгажилтын үед барилгын ажлын гүйцэтгэгч компани, ашиглалтын үед дулааны станцын үйл ажиллагааг хариуцах байгууллага хэрэгжүүлэх үүргийг тус тус хүлээнэ. Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээний тухай хуулиар БОМТ-ний биелэлтийг тухайн орон нутгийн оршин суугчид, орон нутгийн захиргаа, төслийн нөлөөлөлд өртөгч талууд, холбогдох төрийн захиргааны төв байгууллагад тогтоосон хугацаанд мэдээлж, тайлагнаж байх үүрэгтэй. (Заалт 14.1.2).

Эрчим хүчний яамны захиалгаар хэрэгжиж байгаа тус төслийн 2023 оны БОМТ-ний хэрэгжилтийн тайланг байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага (БОАЖЯ)-д хүргүүлнэ. Төсөл хэрэгжүүлэгч 2023 оны БОМТ-ний тайланг 11 дүгээр сарын 01-ний дотор “Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө боловсруулах, хянан батлах, тайлагнах журам”-ын дагуу боловсруулж, Архангай аймгийн байгаль орчны газарт хүргүүлнэ. Мөн төсөл хэрэгжиж буй нутаг дэвсгэрийн сум, багийн иргэдэд БОМТ-ний хэрэгжилтийн талаарх танилцуулгыг жилд нэг удаа хийнэ.

2023 онд тус төслийн БОМТ-ний хэрэгжилтийг нөлөөлөлд өртөгч оршин суугчид, оролцогч талуудад тайлагнах хуваарийг дараах хүснэгтэд тусгав.

Хүснэгт 8.1: Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг нөлөөлөлд өртөгч оршин суугчид, оролцогч талуудад тайлагнах хуваарь

БОМТ хэрэгжилтийг тайлагнах, хэлэлцүүлэх байгууллагууд	Тайлагнах, хэлэлцүүлэх хэлбэр	Мэдээллийн агуулга	Хугацааны тов	Тайлагнах зардал, төг	Хариуцах эзэн	Зохион байгуулах газар
БОАЖЯ-ны ХБОБНУГ-т	"Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө боловсруулах, батлах, хянан тайлагнах журам"-ын дагуу	Тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг нутгийн оршин суугчид, оролцогч талуудад хүргүүлэх	Төсөл хэрэгжүүлэгчээс төлөвлөгөөний хэрэгжилтийн тайланг хүлээж авсан харьяа аймгийн БОГ, түүний биелэлтийг шалгаж, дүгнэлт гаргах ажлын хэсгийг харьяа аймгийн Засаг даргын захирамжаар байгуулж, ажиллуулан дүгнэлтийг БОАЖЯ нь тухайн оны 11 дүгээр сарын 30-ны дотор гаргуулна.	Үйл ажиллагааны зардал (Тухайн жилийн тайлан боловсруулах, хэвлэх ажлын зардал)	Барилгажилтын үед барилгын ажлын гүйцэтгэгч компани; ашиглалтын үед дулааны станцын үйл ажиллагааг хариуцах байгууллага	БОАЖЯ-ны ХБОБНУГ Харьяа аймгийн БОГ
Харьяа сумын ЗДТГ, БО-ны албанд	Танилцуулга, болон тайлан илтгэл гаргаж хүргүүлэх	БОМТ-ний хэрэгжилтийн явцыг БО-ны бүрдэл хэсгүүдээр гарган танилцуулах	Жилд 1 удаа	Үйл ажиллагааны зардал (Тухайн жилийн тайлан, тараах материал хэвлэх болон бусад зардал)	Үйл ажиллагааны зардал (Тухайн жилийн тайлангийн танилцуулга, тараах хэвлэх, танилцуулга хийх зардал)	Орон нутгийн ЗДТГ
Иргэдийн төлөөлөл	Орон нутгийн иргэдийн төлөөллийг дулааны станцын талбайд хүлээн авч, Тухайн жилийн БОМТ-ний хэрэгжилтийг танилцуулах	БОМТ-ний хэрэгжилтийн явцыг БО-ны бүрдэл хэсгүүдээр гарган танилцуулах	Жилд 1 удаа	Үйл ажиллагааны зардал (Тухайн жилийн тайлангийн танилцуулга, тараах хэвлэх, танилцуулга хийх зардал)		Дулааны станцын талбайд